

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.28:316.723

Б. В. Слющинський

ТИПОВІ І СПЕЦИФІЧНІ ВИЯВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У БУТТЄВІСНІЙ КУЛЬТУРІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я

Стаття присвячена дослідженню проблем міжкультурної комунікації в багатонаціональному регіоні України. Представники різнобарвної спільноти завжди шукають у великому масиві людей «собі подібних», а за умов соціально-політичних напружень проблема знайти собі однодумців значно загострюється. Автор аналізує етнонаціональні відносини на підставі власних досліджень.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, третя культура, буттєвісна культура, «свої», «чужі», модель виживання.

Дослідження зазначеної проблеми потребує передусім осмислення змісту міжкультурної комунікації не в розумінні міжнародних відносин чи відносин людей, які спілкуються різними мовами тощо, а саме як багатовекторного впливового соціального дійства, завдяки якому наповнюється відповідним змістом повсякденне існування будь-якого соціуму. Якщо соціум – це стійка спільність людей, яка характеризується єдністю природних, суспільно-виробничих, духовних та інших умов життєдіяльності, генетичним зв'язком поколінь, стабільністю соціальної організації, певною культурою, то цілком очевидно, що її об'єднуючим елементом є міжкультурна комунікація. Поки маємо ситуацію, коли міжкультурну комунікацію розглядають в таких аспектах, як мовленнєва комунікація, міжнародна комунікація, як сума двох понять «комунікація» і «культура» чи у класичному розумінні: комуніканти (представники різних культур), які діють у відповідності до своїх «культурних норм» (Є. Верещагін, В. Костомаров) тощо. Але, як відомо, культури не додаються, а створюється нова – «третя культура». Очевидно, і у випадку міжкультурної комунікації, кожного разу при намаганні порозумітися і буде створюватися «третя культура». Отже, у складному суспільстві, а таким є кожне суспільство, і особливо те, яке у своєму складі має представників дуже багатьох етносів і національностей, котрі взаємодіють не короткочасно, а на тривалій основі, постійно виникають «треті культури». Тривале спілкування людей різних за національними ознаками, соціалізацією, успадкованою і набутою культурою тощо створює свій буттєвісний рівень культури. Цей буттєвісний рівень культури і стає впливовим чинником на повсякденність соціуму регіону.

Отже, метою даної статті буде виявлення типових і специфічних особливостей міжкультурної комунікації у буттєвісній культурі населення українського Приазов'я. Для її досягнення необхідно вирішити наступні завдання:

- виявити специфіку буттєвісної культури населення українського Приазов'я;
- дослідити характер відносин представників різних етносів та національностей один до одного, починаючи із відносин у змішаних сім'ях та одно національних;

– встановити особливості і характер відносин «своїх» та «чужих» у багатонаціональній спільності.

З огляду на це, напевне, було б помилкою не враховувати в соціологічних дослідженнях сучасних надбань культурології. Згідно з культурологічними викладками, саме культура розглядається як головна детермінанта соціального становлення, саме культура задає й певний модус цього становлення, а отже і формує відносини у суспільстві і повсякденність соціуму. Розуміння необхідності такого підходу все більше утверджується серед дослідників. Сучасні соціологи намагаються переосмислити методи соціальної науки, вихідних положень про суспільство з позицій осмислення базової ролі культури в суспільстві. «Культура надто складне утворення, тому що має імунітет до прагнення трансплантувати в неї соціальні моделі, які визріли й сформувались в інших культурах» [1, с. 126]. З цих причин стикаємося з такими випадками, коли в теоретичних обґрунтуваннях щодо необхідності модернізації, у даному випадку українського суспільства, визнається сутність культури як моделі виживання. «Життєздатність соціальної системи визначається її культурою – мистецтвом творити, трансформувати, вибирати й адаптувати моделі виживання» [2, с. 233]. Саме соціальним групам і доводиться постійно адаптувати «свою культуру» до «культури іншої», – це створює міжкультурну комунікацію і її постійний вплив на повсякденність соціуму українського Приазов'я.

Сьогодні Україна перебуває у досить затяжному за часом стані трансформаційних змін. Іде боротьба між Сходом і Заходом («перетягування канату»). У всі часи Україна знаходилась на «роздоріжжі», була, так би мовити, буферною зоною. Із-за цієї «вічної» боротьби «великих» земель, завжди потерпала і потерпає саме Україна, її населення, яке завжди під впливом таких подій ділилося на «своїх» та «чужих». Такі не стали підходи у соціально-політичному та соціально-економічному розвитку країни ділять членів її суспільства навпіл, що не призводить до сталості у формуванні міжкультурної комунікації та буттєвісного рівня культури соціуму. Особливо чітко це проглядається сьогодні на теренах українського Приазов'я. Намагаючись «підтягнутися» до світових західних вимірів суспільного життя, маємо ситуацію, коли модель соціально-економічного розвитку, яка з успіхом була реалізована в практиці багатьох країн, раптом стикається з труднощами при її запровадженні в іншому регіоні світу. Тут причину потрібно шукати у відмінностях, які відрізняють культурні середовища країн, де вже дана модель запроваджена і в яких її намагаються запровадити. Отже, увага, яку приділяємо другій складовій міжкультурної комунікації – культурі, обумовлюється тим, що без чітких уявлень щодо буттєвісних сторін функціонування культури, ми не зможемо зрозуміти сутність процесів, які відбуваються у соціальній сфері будь-якого регіону. «Культура – це унікальна генеративна мегасистема, яка само породжується, само відтворюється і самоорганізується» [1, с. 245]. Іншими словами, культура – це динамічна безперервно ускладнювана модель виживання суспільства, що своїми евристичними механізмами адаптації пристосовує суспільство до нових умов. Отже, ми у своїх подальших дослідженнях і будемо спиратися на «модель виживання», створювану впливом міжкультурної комунікації на повсякденність соціуму регіону.

Вплив міжкультурної комунікації на повсякденність соціуму регіону відбувається на трьох рівнях соціального середовища: макро – система стосунків у суспільстві, які визначаються певною суспільно-політичною системою, ЗМК, системою культури, навчально-виховною системою; мезо – особливості міста і села, різних регіонів, етнічні спільноти та національні угруповання; мікро – сім'я, малі групи спілкування. В даній роботі скористаємось всіма трьома.

Щоб вивчити вплив міжкультурної комунікації на повсякденність соціуму українського Приазов'я, на його території у 2004–2006 рр. було проведене соціологічне дослідження. Для цього було опитано 1280 респондентів 5-ти національностей: українці,

росіяни, греки, німці, євреї. Вибіркова сукупність ($n=1280$) складає 0,25% від генеральної сукупності ($N=510835$). Оскільки розбіжність у кількості представників різних національностей велика: 248683 складають українці, 226848 – росіяни, 21923 – греки, 1176 – євреї і 466 – німці, ми опитали по 256 респондентів із обраних етнонаціональних груп, кожен з яких поділили на наступні вікові когорти: молодша (18–30 рр.), середня (31–50 рр.) і старша (від 51 року). Повторивши дослідження з тих самих проблем у 2012–2014 рр., ми побачили, що картина дещо загострилась. Поділ на «своїх» та «чужих» торкнувся навіть сімейного життя. Тобто, відносини, змінюються під впливом соціально-політичних ситуацій, економічних чинників і втраті впевненості у завтрашньому дні.

Дослідження почали з сімей, де, на наш погляд, закладаються основи міжкультурної комунікації. Оскільки сім'ї в досліджуваному регіоні здебільшого змішані (багатонаціональні), то спочатку визначили ставлення до національності чоловіка (дружини).

Результати дослідження у 2004–2006 рр. показали, що більшість респондентів всіх національностей вважають, що для сімейного життя національність не має жодного значення (48,2%), а саме: греки – 66,3%, росіяни – 60,4%, євреї – 57,6%, українці – 46,6% і німці – 10,4%. Думку про те, що всі національності хороші підтримали 33,3% респондентів: німці (47,5%), українці (35,4%), росіяни (29,8%), греки (28,1%) і євреї (25,8%). Думку про те, що їм однаково, бо чоловік (дружина) адаптувались до місцевих умов (культури) підтримали 13,6% респондентів: німці (38,8%), євреї та українці (по 10,4%) і росіяни та греки (по 4,1%). Іншу думку, висловили 4,6% респондентів (неодружені, однієї національності і такі, для яких головне, щоб поважали їхню національність).

Які ж взаємозв'язки між національностями чоловіка та дружини? Проаналізувавши взаємозв'язки між атрибутивними ознаками на підставі таблиць взаємної спряженості (співзалежності), які описують комбінаційні розподіли сукупностей за двома ознаками, за допомогою відповідних коефіцієнтів спряженості, ми встановили ступінь залежності між ознаками, що досліджуються.

За наявності стохастичного зв'язку умовні розподіли змінюються від групи до групи. Оцінка щільності стохастичного зв'язку ґрунтується на відхиленні частот (часток) умовних розподілів від безумовного, тобто на відхиленні фактичних частот f_{ij} від теоретичних F_{ij} , пропорційних підсумковим частотам безумовного розподілу:

$$F_{ij} = \frac{f_{io} f_{oj}}{n};$$

де f_{io} – підсумкові частоти за ознакою x ;

f_{oj} – підсумкові частоти за ознакою y ;

n – обсяг сукупності.

При цьому $n = \sum_i^{m_x} f_{io} = \sum_j^{m_y} f_{oj}$

Абсолютну величину відхилень $(f_{ij} - F_{ij})$ характеризує квадратична спряженість

Пірсона χ^2 :

$$\chi^2 = \sum_i \sum_j \frac{(f_{ij} - F_{ij})^2}{F_{ij}} = n \left[\sum_i \sum_j \frac{f_{ij}^2}{f_{io} f_{oj}} - 1 \right]$$

За відсутності стохастичного зв'язку $\chi^2 = 0$. Для висновку про істотність зв'язку фактичне значення χ^2 порівнюється з критичним для заданої імовірності $1 - \alpha$ та числа ступенів свободи $k = (m_x - 1)(m_y - 1)$, де m_x та m_y – відповідно кількість груп за ознаками x

та у.

Відносно мірою щільності стохастичного зв'язку слугують коефіцієнти взаємної спряженості C , які за змістом ідентичні коефіцієнтам кореляції.

Якщо $m_x = m_y$, використовують коефіцієнт спряженості Чупрова:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \cdot \sqrt{(m_x - 1)(m_y - 1)}}$$

Якщо $m_x \neq m_y$, перевагу віддають коефіцієнту спряженості Крамера:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \cdot \sqrt{(m_{\min} - 1)}}$$

$m_{\min}$ – мінімальна кількість груп за ознакою x чи y .

Отже, за даними дослідження встановимо зв'язок між такими ознаками:

- ставлення до національності дружини (чоловіка) – вік;
- ставлення до національності дружини (чоловіка) – стать;
- ставлення до національності дружини (чоловіка) – національність.

Поміж цих ознак ставлення до національності дружини (чоловіка), стать, національність – атрибутивні ознаки, вік – кількісна ознака.

1. *Визначимо чи є взаємозв'язок між ставленням до національності дружини (чоловіка) та віком.* (Див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між віком та ставленням чоловіка (дружини) до національності

Національність	Розрахункове значення χ^2	Критичне значення χ^2 $\alpha = 0,05$ $k = 21$	Висновок щодо істотності зв'язку з імовірністю 0,95	Коефіцієнт взаємної спряженості (Крамера)	Висновок щодо щільності зв'язку
Українці	76,08	32,7	Наявний істотний стохастичний зв'язок	0,31	Зв'язок помірний
Росіяни	89,84			0,34	
Греки	93,20			0,35	
Німці	116,08			0,39	
Євреї	137,28			0,42	

Отже, у всіх національностях між віком і їх ставленням до національності чоловіка (дружини) наявний істотний стохастичний зв'язок, щільність якого помірна. Найбільша щільність зв'язку між названими ознаками спостерігається у євреїв, найменша – в українців. Це свідчить про те, що тут існує деяка обмеженість культурного обміну, ідентифікація набуває ситуативних рис, але етноси все-таки зберігають свою відмінність і намагаються не втратити ідентичність.

2. *Встановимо ступінь зв'язку між ставленням до національності та статтю.* (Див. табл. 2).

Отже, можна стверджувати, що у самосвідомості росіян більш помітна сила прояву етнічної складової, викликаної, на мою думку, тривалістю визнання своєї «вагомості» у забезпеченні існування інших етносів.

Таблиця 2

Взаємозв'язок між статтю та ставленням чоловіка (дружини) до національності

Національність	Розрахункове значення χ^2	Критичне значення χ^2 $\alpha = 0,05$ $k = 3$	Висновок щодо істотності зв'язку з імовірністю 0,95	Коефіцієнт взаємної спряженості (Крамера)	Висновок щодо щільності зв'язку
Українці	9,38	7,8	Наявний стохастичний зв'язок, неістотний	0,19	Зв'язок практично відсутній
Росіяни	33,28		Наявний стохастичний зв'язок, істотний	0,36	Зв'язок помірний
Греки	7,21		Зв'язок неістотний	0,17	Зв'язок практично відсутній
Німці	14,92		Наявний стохастичний зв'язок, істотний	0,24	Зв'язок слабкий
Євреї	7,24		Зв'язок неістотний	0,17	Зв'язок практично відсутній

3. Встановимо ступінь зв'язку між ставленням до національності чоловіка (дружини) та національністю. (Див. табл. 3).

Проведемо розрахунки [3]. Розрахункове значення критерію дорівнює 273,23. За таблицею критичних значень χ^2 критерію визначимо для імовірності 0,95 та числа ступенів свободи $k = (m_x - 1)(m_y - 1) = 4 * 3 = 12$: $\chi_{0,95}^2(12) = 21$.

Фактичне значення значно перевищує критичне, отже з імовірністю 0,95 істотність зв'язку між національністю та ставленням до національності чоловіка (дружини) доведена.

Таблиця 3

Розподіл респондентів за національністю та ставленням до національності чоловіка (дружини)^{*)}

Національність	Відношення до національності чоловіка (дружини)				Разом f_{i0}
	Національність не має жодного значення	Байдуже, чоловік (дружина) адаптувалися до місцевих умов	Всі національності хороші	Інше	
Українці	120	28	88	20	256
Росіяни	148	12	80	16	256
Греки	173	12	67	4	256
Німці	28	92	128	8	256

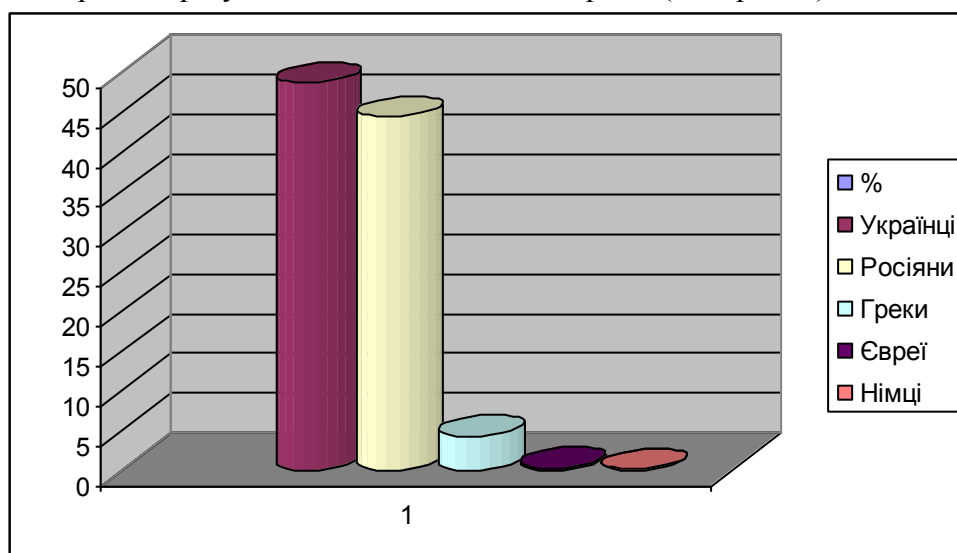
^{*)} Дані наведені в абсолютних числах

Євреї	146	29	66	15	256
Разом f_{oj}	615	173	429	63	1280

Коефіцієнт взаємної спряженості Крамера дорівнює $C = \sqrt{\frac{273,23}{1280\sqrt{(4-1)}}} \approx 0,27$

Оскільки значення розрахованого коефіцієнту не перевищує 0,3, але близьке до нього, можна стверджувати про наявність слабого зв'язку між національністю та ставленням до національності.

Зобразимо отримані результати за допомогою діаграми (див. рис. 1).

Рис. 1. Ставлення етнонаціональних груп українського Приазов'я до національності чоловіка (дружини)

Як бачимо, міжкультурна комунікація, її результативність, залежать не тільки від фактичної інформації, отриманої співбесідником, але й від установок, почуттів, емоційних проявів. Це все сприяє виробленню «розуміючої комунікації», створенню «третьої культури», яка стає платформою об'єднання двох індивідів. Саме тому національність тут відіграє мінімальну роль.

Для сімейних стосунків велике значення мають їх особистісні характеристики, але не можна відкидати історичні, політичні, економічні та інші чинники, адже завдяки їм населення адаптувалося до «запропонованих» умов. Укладення шлюбів за радянських часів досить часто було викликано бажанням створити безпечне життя своїм майбутнім дітям. Саме тому багато жінок в українському Приазов'ї (напр., 34,7% гречанок) пов'язували своє сімейне життя із представниками таких національностей, як росіяни чи українці. Про це свідчить і той факт, що після отримання Україною незалежності, багато з них повернули собі знову свою національність. Те саме можна сказати і про євреїв. Маючи обмежений доступ до навчання, працевлаштування, особливо на керівних посадах, євреї змінювали свою національність, здебільшого вони ставали росіянами. Це говорить про те, що і останній перепис населення є не зовсім точним. Звичайно, така ситуація і створювала відповідну міжкультурну комунікацію і впливала на повсякденність соціуму. Тобто тут помітні прояви «реальної адаптованості» населення до умов свого існування.

Для того, щоб отримати більш реальну картину впливу міжкультурної комунікації на буттєвісну культуру регіону на мікро-рівні, спробуємо проаналізувати чия мова

(національна), чоловіка чи дружини, має визначальне значення для спілкування у сім'ї.

Як показує дослідження, для більшості населення Приазовського регіону мовою спілкування у сім'ях стала мова, прийнята у регіоні (російська), не дивлячись на етнонаціональний склад сім'ї. Це ще раз підтверджує той факт, що у багатонаціональному регіоні відбуваються процеси акультурації і декультурації. Звісно, людина адаптується до тих умов, у яких їй доводиться існувати. Хоча є деякі приклади, які доводять думку, що «тяга» до свого національного вічна. Розглянемо це на прикладах різних національностей.

Серед українців регіону найбільше респондентів стверджують, що реальною мовою спілкування в сім'ях для них є «мова регіону». Такої думки дотримується абсолютна більшість (68,1%): жінок – 79,16%, чоловіків – майже 57%, тоді як українською всього 15,9%. Крім цього ще російською мовою (чоловіка, дружини) розмовляє 7,63%, російською і грецькою – 4,16%, а українською і грецькою – 4,15% від всіх опитаних.

Отже, кількість українців, які спілкуються у сім'ях «мовою регіону», переважає. Це говорить про те, що сьогодні у суспільстві з багатонаціональною структурою відбувається поширення процесу декомпозиції різних його структур. Крім цього, людям взагалі властивий потяг до групової солідаризації як атрибуту ідентифікаційної характеристики. Також слід відзначити, що під час тривалого часового впливу різних культур, особливо «основної», якою стала російська, відбувається процес формування нових ідентичностей, оскільки людина за таких обставин рідко замислюється над власною ідентифікацією, а прагне «злитися» з основною масою для свого блага і блага своїх дітей.

У росіян картина використання мов у сім'ях стабільна (96,5%) і досить маленький відсоток тих людей, які розмовляють іншою мовою. Напр., у змішаних сім'ях грецькою мовою (дружини) розмовляє всього 2,1% чоловіків, а українською, на думку жінок, – 18,7%. Всі інші стверджують, що у їхніх сім'ях розмовляють російською мовою. Це й не дивно, адже упродовж багатьох років в регіоні нав'язувалася російська мова, закривалися українські та інші національні школи, не друкувалися газети. Українська газета тут не друкується і сьогодні.

Серед грецького населення теж спостерігається картина переважного використання російської мови (58,35%), чоловіки – 50,03%, жінки – 66,6%, тоді як грецькою мовою користується всього 30,2% опитаних. Ще 4,16% опитаних спілкуються російською мовою (чоловіка, дружини). Двома мовами (грецькою, українською) спілкується 2,7% і трьома (українською, російською, грецькою) – 4,16% від всіх опитаних.

Представники німецької національності в сім'ях в основному спілкуються російською мовою (94,45%), німецькою – лише 5,5% від всіх опитаних, включаючи мову чоловіка (дружини). Звичайно, їм зберегти мову важче через некомпактне проживання, нечисленність, неможливість себе ідентифікувати.

Щодо євреїв, то тут теж більшість розмовляє в сім'ях російською мовою (78,1%), своєю рідною – лише 17%. Всього 2,08% спілкуються в сім'ях мовою чоловіка (українською), а ще 2,78% опитаних – двома мовами (російською, єврейською).

Отже, можна зробити загальний висновок, що найбільш повно зберегли свою національну мову представники російської національності (96,5%). Найбільше втратили рідну мову німці (розмовляють у сім'ях лише 5,5%). За німцями по втраті рідної мови ідуть українці (спілкуються у сім'ях 15,9%). Трохи краще зберегли рідну мову євреї (17,0% сімей), а ще краще – греки (30,2%). Це ще раз доводить думку про те, що за компактного проживання краще зберігається національна культура.

Дослідження взаємозв'язку між віком та переважанням національних мов у сімейних стосунках показали, що тут стохастичний зв'язок неістотний лише в українців, в інших етнонаціональних групах – істотний, а щільність його досить слабка у греків та німців, помірна – у росіян. У євреїв та українців вона практично відсутня. Це свідчить про те, що у

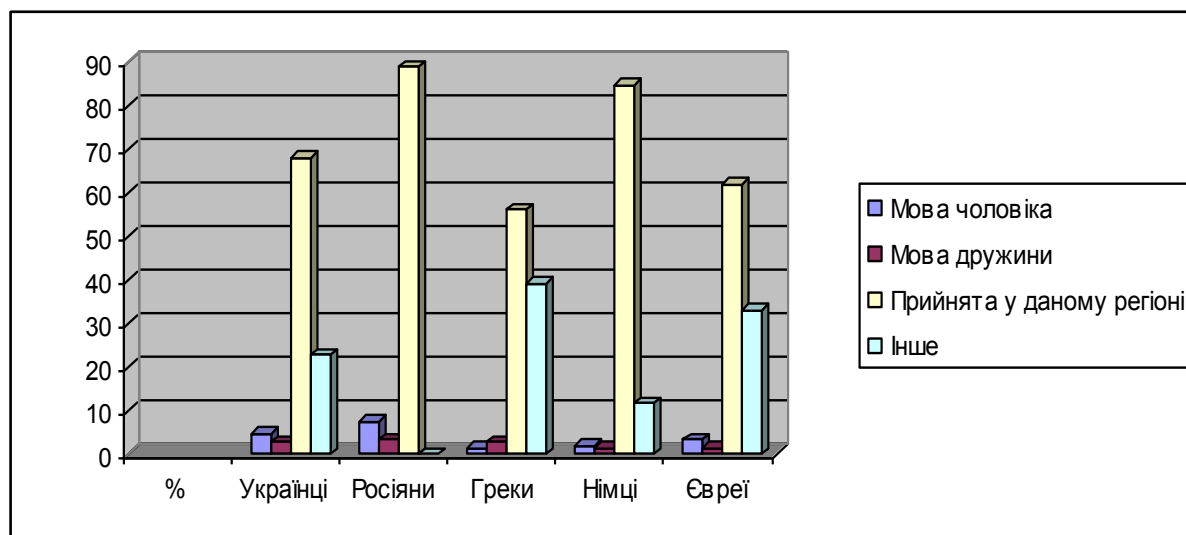
росіян самоідентифікація значно вища, ніж в інших етносів, але в цілому сім'ї живуть однією культурою, тією, яка об'єднала їх в одне «ми».

Стосовно взаємозв'язку між статтю та переважанням національних мов у сімейних стосунках, то він істотний у всіх етнопонаціональних групах, а його щільність в основному помірна. Виняток складають німці та євреї, де щільність зв'язку слабка. Такі результати дослідження можна пояснити тим, що в культурі українців, росіян та греків багато спільного, що складалося століттями. Це спільне створило і відповідну сімейну культуру чи культуру сімейних стосунків, міжкультурну комунікацію, що стало об'єднуючою платформою їх спільного життя.

Щодо взаємозв'язку між національністю та переважанням національних мов у сімейних стосунках, то він неістотний, а щільність його практично відсутня.

Таким чином, можна в загальному сказати про те, що в етнопонаціональних групах українського Приазов'я існує відмінність. На це вплинула обмеженість культурного обміну, відсутність загальних інституцій, що полегшують взаємообмін і взаємопроникнення культур. Слід зазначити і те, що у регіоні відсутня підвищена інтенсивність, що не створює етнічного протиставлення в сімейних стосунках, а забезпечує певний ступінь соціально-психологічної комфортності.

Зобразимо результати цього дослідження на рисунку 2.

Рис. 2. Переважання національних мов у сімейних стосунках

Отже, на основі проведених соціологічних досліджень можна зробити наступний висновок: у сім'ях населення Приазовського регіону переважає мова, прийнята у регіоні (російська). Це підтверджує і те, що щільність зв'язку між національністю та переважанням національних мов у сімейних стосунках практично відсутня.

Безумовно, мова, якій віддається перевага, є суттєвою ознакою орієнтації людини, її включеності у певне соціокультурне середовище. Тому не випадково в умовах етнокультурного поліформізму мовна компетентність набуває особливої значущості, загострюючи водночас проблему задоволення етнокультурних запитів спільнот. Необхідність приведення вищезазначених запитів у відповідність до закономірностей мовних процесів у полікультурному суспільстві, яким є Україна в цілому, і українське Приазов'я у тому числі, потребує докладного розгляду стану мови як важливого чинника процесу етнічної ідентифікації спільнот. До цього можна додати й те, що досить суттєвою є мова спілкування в сім'ї. Саме тут людина почуває себе більш вільно і якщо вона у звичних

для неї умовах не спілкується своєю національною мовою, то це говорить про певні проблеми, які існують в соціокультурному просторі щодо рівноправ'я мов чи, скажімо, національних культур. Адже їй важко себе ідентифікувати і вона адаптується до відносин «свій» – «чужий». У Приазов'ї, як показали чинні соціологічні дослідження, російською мовою в сім'ях спілкується 81,4% населення, включаючи самих росіян. Тобто російська мова переважає. Це є яскравим підтвердженням історичних факторів та політики держави щодо розвитку української та інших мов населення Приазов'я, яке говорить про те, що на території даного регіону досить чітко проглядаються процеси *акультурації* та *декультурації*, причому, в акультурації переважає *асиміляційний варіант*, за якого людина повністю приймає цінності та норми іншої культури, поступово відмовляючись чи втрачаючи свої норми та цінності. Значно менше проявляється варіант *маргіналізації*, коли людина втрачає ідентичність із власною культурою, а з другого боку – не може ідентифікувати себе з культурою більшості і трішки більше проявляється варіант *інтеграційний*, за якого відбувається ідентифікація як зі старою, так і з новою культурою. Звичайно, на мовленнєву культуру, на збереження і розвиток своєї національної культури впливає соціокультурне середовище.

Таким чином, можна стверджувати, що буттєвісна культура населення українського Приазов'я має свої особливості. На неї вплинули історичні, соціально-політичні умови, а також етнонаціональне розмаїття та постійне прагнення нав'язування російської мови та культури. У результаті цього в регіоні появилася не тільки специфічна мова «суржик», але навіть «суржиковий» рівень культури, що вплинуло на характер відносин між мешканцями регіону, на формування міжкультурної комунікації, а сучасні події загострили проблему поділу людей на «своїх» та «чужих», що не сприяє зближенню.

Список використаної літератури

1. Шульга Р. Соціокультурне середовище як простір ідентичностей та ідентифікацій / Р. Шульга // Соціокультурні ідентичності та практики. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2002. – С. 124–141.
2. Саєнко Ю. І. Стан суспільства та динаміка його змін / Ю. І. Саєнко // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття : кол. монографія / [за ред. М. О. Шульги]. – К. : Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 232–256.
3. Наследов А. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках / А. Наследов. – СПб. : Питер, 2005. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 6.10.2014

B. V.Slyuschynskyy

TEPICAL AND SPECIFIC MANIFESTATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE CULTURE OF THE POPULATION BUTTYEVISNIY UKRAINIAN AZOV

The article is devoted to the study of intercultural communication in a multinational region of Ukraine. Representatives of diverse community are always looking for among a large number of people "like themselves", and provided socio-political tension problem is to find like-minded people much worse. The author analyzes ethnic relations on the basis of their own research.

Today Ukraine is in a very difficult period of transformational change. There is a struggle between East and West ("tug of war"). At all times, Ukraine was at the crossroads, was a buffer zone. Because of this eternal struggle "great land", has always suffered its population, which is not according to his will were divided into "us" and "them". Thus, in the region created a different culture or different cultures have had to adapt to a joint activity. This situation in the socio-

economic development of the region divides its members in half, that does not lead to stability the formation of intercultural communication and everyday cultural level of society.

This is clearly seen today in the Ukrainian Azov. Creates modern "survival model" of society.

In the eternal mixing ethnonationalistic created a hybrid culture, or in other words - "surgically" level of culture, which does not give full satisfaction to the representatives of different ethnonationalistic, and this leads to the eternal problem of the relationship between "us" and "them", and it does not bring people together.

Key words: *intercultural communication, the third culture, consumer culture, "their", "alien", the model of survival.*

УДК 364

О.А. Ташкінова

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ : СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ

Стаття присвячена розгляду проблеми ефективності надання соціальних послуг соціально уразливим групам населення в сучасній Україні. Розглянуті основні теоретико-методологічні підходи до визначення сутності соціальної ефективності надання послуг у сфері працевлаштування.

Ключові слова: *соціальні послуги, соціально уразливі групи, працевлаштування, соціальна ефективність.*

У науковій літературі довгий час не зверталось уваги на ефективність сфери послуг. Це пов'язано з панівними в радянський період уявленнями, що праця у сфері послуг не є продуктивною і не створює вартість (на відміну від матеріального виробництва). У 20-ті рр. ХХ ст. у науковій літературі були зроблені перші спроби оцінки ефективності сфери послуг (оцінка ефективності витрат на народну освіту). Починаючи з 70–80-х років ХХ ст. поступово почало змінюватися ставлення до сфери послуг, але рішучих кроків у цьому напрямку не було зроблено, як і раніше робився акцент на сфері матеріального виробництва. У даний час усе більшої актуальності набуває вивчення проблем підвищення ефективності та якості соціальних послуг з працевлаштування, пов'язаних з покращенням соціального становища людей, а особливо соціально вразливих груп населення на ринку праці.

У сучасній науковій літературі представлені окремі аспекти аналізу ефективності надання соціальних послуг з працевлаштування. Дослідженням питань ефективності соціальної політики, соціальної роботи та надання соціальних послуг в умовах ринкових перетворень займаються А. Андрющенко, О. Безпалько, Б. Боденко, С. Вешкурцева, Л. Гончарук, І. Зверева, І. Іванова, Н. Кабаченко, Г. Коваль, В. Колков, К. Міщенко, В. Полуйко, О. Романюк та ін. Розгляду проблем підвищення ефективності та якості надання соціальних послуг окремим соціально вразливим групам населення приділяється увага в роботах таких українських та російських соціологів та економістів, як Л. Биковська, М. Галкін, І. Давидова, В. Дмитрієв-Заруденко, В. Жураковська, С. Інкіжинова, Л. Кухтінова, С. Максимова, О. Плахова, В. Потапенко, П. Романов, С. Усманова, Н. Цибульовська, К. Шишка, О. Щедрина та ін.

Мета цієї статті – соціологічний аналіз ефективності надання соціальних послуг з